

ФАНТОМНІ БОЛІ БІЛОГО ОРЛА

Гучний дипломатичний скандал між Києвом та Варшавою у червні 2026 року, викликаний алогічним рішенням польського президента Кароля Навроцького відібрати у Володимира Зеленського Орден Білого Орла, наочно продемонстрував тотальний занепад раціонального мислення у вищій політичній лізі Європи.

Замість витончених інструментів класичної Львівсько-варшавської логічної школи, сучасні лідери обох країн влаштували емоційний флешмоб дзеркальних повернень нагород, який більше нагадує дитячі розбірки в пісочниці, аніж стратегічне партнерство перед обличчям конвенційної загрози. Підігрітий російськими спецслужбами та застарілими імперськими міфами про «односторонній геноцид на Волині», польський правий бомонд гарячково конвертує історичні образи у виборчі рейтинги, повністю забуваючи про власну колаборацію з нацистами у 1934 році та катинську зраду західних союзників. Поки Кремль вустами Медведєва тріумфально аплодує черговому розколу, українцям і полякам залишається лише перерахувати пророчі застереження Станіслава Лема про справжню підлість окупантів та тримати жорсткий, прагматичний баланс, де майбутнє континенту має бути сильнішим за криваві тіні минулого.

«Люди і нації – то не шафа, яку можна переставити з кутка в куток».

Станіслав Лем

«Політична пісочниця»

Про гучний політичний скандал у Польщі й Україні, викликаний суперечливим рішенням президента Кароля Навроцького позбавити президента Володимира Зеленського Ордена Білого Орла написано й мовлено чимало. Розмаїття думок висловили політики й політологи, журналісти й аналітики.

Зрозуміти дії дипломованого історика й держуправління (Кароль Навроцький закінчив Вищу школу бізнесу та адміністрації в Гданську, 2008 року здобув ступінь магістра історії, захистив дисертацію, став доктором філософії, тривалий час працював в Інституті національної пам'яті), які спровокували ефект політичного доміно, на наш погляд, можна передусім дотримуючись формальних законів логіки. Усвідомлюючи, що факти є фундаментом для будь-якого висновку.

Ми про здоровий глузд, яким повинен керуватись політик, а надто очільник держави. Ми про досконале володіння високопосадовцем логікою – здатністю чітко мислити, умінням виявляти причинно-наслідкові зв'язки, відтак уникати помилок у міркуваннях, надто коли йдеться про ухвалення відповідальних, доленосних рішень.

У контексті чималих фрагментів спільної польсько-української історії варто нагадати, що у 1930-ті роки представники Львівсько-варшавської філософсько-логічної школи перетворили логіку на точну науку, тісно пов'язану з математикою. Серед цих учених був Тадеуш Котарбінський, майбутній президент Польської академії наук, засновник загальної теорії ефективної організації діяльності – праксеології. У своїй головній праці «Трактат про добру роботу» він радив, як діяти раціонально, доцільно та досягати результатів з найменшими витратами: *«Людина здатна до самостійного ухвалення рішення стосовно того, що є гідним і що є негідним, на підставі раціонального довільного мислення»; «Хто не розуміє логіки, зазвичай не розуміє й того, що він її не розуміє»; «Не можна бути більшою чи меншою мірою чесним, але можна бути більшою чи меншою мірою нечесним»; «Минуле, що зберігається в пам'яті, є частина сьогодення».*

Котарбінський вважав, що для успіху в будь-якій справі потрібен *практичний реалізм* та уміння чекати, адже *«хто не може чекати, той не здатен до дії»*.

На наш погляд, у Вищій школі бізнесу та адміністрації, що в Гданську, не вивчали «Трактат про добру роботу». Своєрідним підтвердженнь такого висновку є, приміром, алогічна фраза польського високопосадовця: *«Так, ми знаємо, що таке війна, знаємо, що таке боротьба за незалежність, знаємо, що таке пострадянська, а сьогодні – російська загроза, але ми – горда польська нація і маємо свій поріг болю в питаннях, які стосуються нас і наших союзників. І цей поріг болю було перевищено, тому я позбавив президента Зеленського ордена Білого Орла»*. На таку категоричну оцінку – *«ми знаємо, що таке війна, знаємо, що таке боротьба за незалежність»* – має право хіба учасник Другої світової війни.

Пригадався ще один львів'янин – Станіслав Лем, знаменитий письменник-фантаст, який зумів зазирнути у майбутнє. Він часто порівнював політиків з *«дітьми в пісочниці»*, які поведуться незріло та егоцентрично, їхні інтелектуальні здібності відстають від технологічних можливостей людства. Тобто йдеться про фаховість політиків. У даному разі польських і українських. Про належне знання ними історії.

До Кароля Навроцького по-різному можна ставитись. Але повертати найвищу державну нагороду Польщі через відділення Нової пошти – це не цивілізовано, не шля-

хетно. Такий крок і справді нагадує з'ясування стосунків у «пісочниці». Політичний. Адже можна було надіслати через офіційні канали дипломатичну ноту, викликати на Банкову польського амбасадора і гонорово повернути йому орден. Навіщо цей флешмоб: «Поверни полякам їхню державну нагороду».

Міністр закордонних справ України Андрій Сибіга здав польський орден, посол України в Польщі Василь Бондар повернув Кавалерський хрест ордена «За заслуги Республіки Польща». Як він тепер вибудовуватиме стосунки з польською владою?

Андрій Сибіга запевнив, що Україна відповідатиме дзеркально на недружні кроки з боку інших держав: «Ми будемо дзеркалити всі кроки, особливо якщо ці кроки недружні, якщо ці кроки зневажливі до нашої країни. Час непомічання Україною недружніх кроків, маніпуляцій з нашою історією пройшов. Крапка. Ми тепер будемо дзеркалити».

Нині сповідувати біблійний принцип «око за око, зуб за зуб» справа невдячна. Так недалеко можна прийти до протистояння з іншими державами. Ось уже на знак солідарності з Каролем Навроцьким зголосився повернути Україні орден Ярослава Мудрого II ступеня і Ярослав Качинський, рідний брат убієнного в росії польського президента. На тлі суперечки докруз повернення нагород колишній прем'єр-міністр Лешек Міллер, очільник «Польської лівиці», запропонував Україні повернути танки, винищувачі МіГ та іншу військову амуніцію. І це аж ніяк не провокація, як декому може здатись. У свідомості багатьох «колишніх» досі закорінене світоглядне антиукраїнство, його поділяє не лише магістр політичних наук, слухач Вищої політшколи при ЦК ПОРП. Цей «лівак» хворобливо фантазує про «п'яту бандерівську колону в Польщі» і запально стверджує, що «воліє бути руською онучею/пелюшкою, ніж бандерівським підгузком» (Wolę być ruską onucą niż banderowskim pamperssem) – <https://wyborcza.pl/7,75968,32875741,orkiestra-na-titaniku-gra-leszek-miller-mowi-ze-woli-byc.html>.

Звісно, на цього політичного аутсайдера можна і не звертати увагу. Але оскільки «політпісочниця» таки існує, то варто навести важливі для сучасного польського політикуму цікаві спостереження уже згаданого Станіслава Лема, який свого часу емоційно змалював представників «рускава міра»: «Росіяни були кодом, яке усвідомлювало свою підлість і ни ість безсловесним, глухим, здатним на будь-яку розпеззаність чином; отож, твалтючи 80-річних бабусь, роздаючи смерть від нехоті, побіжно, між іншим, валячи, руйнуючи й нищачи всі ознаки достатку, ладу, цивілізованої заможності, демонструючи в безкорисливості цього нищення чималу Забачливість, Ініціативу, Увагу, Зосередженість, Напруження Волі – завдяки цьому вони мстилися не лише німцям (врейші, – ІНШИМ!) за те, що німці влаштували було в Росії, а й мстилися всьому світові поза межами своєї в'язниці помстою, найпідлішою з можливих: адже вони обсирали все – жодні тварини не демонструють подібної, так би мовити, ЕКСКРИМЕНТАЛЬНОЇ ЗАПЕКЛОСТІ, яку демонстрували росіяни, забиваючи й наповнюючи своїми екскрементами розгромлені салони, шпитальні зали, біде, клозети, серучи на книжки, килими, вівтарі; у цьому сранні на весь світ, який вони тепер МОГЛИ, яка ж це радість! скопати, стовкти, обісрати, а до всього ще й згвалтувати й убити (вони гвалтували жінок після пологів, жінок після важких операцій, гвалтували жінок, які лежали в калюжах крові, гвалтували і срали; а крім

того вони МУСИЛИ красти наручні годинники, і коли якийсь їхній малий бідачисько-солдафон не мав уже на це шансів серед німців у шпиталі, бо його попередники забрали все, що можна було забрати, він РОЗПЛАКАВСЯ з жалю і водночас вигукував, що коли негайно не дістане НАРУЧНОГО ГОДИННИКА, то застрелить трьох перших стрічних)» (Lem S. Listy, albo opór materii, Kraków: W-wo Literackie, 2002 s. 261-263. – Переклад Андрія Павлишина).

Суперечливе рішення Навроцького вмент отримало схвальну оцінку інтелектуально zdeградованого Дмитрія Медведєва, друга пугіна: «Президент Польщі нарешті позбавив кийського дегенерату ордена Білого Орла, який поклоняється нацистам. Впевнений, для головного бандерівця це не стане проблемою: тепер на його зеленій толстовці з'явиться більше місця для Залізного хреста Гітлера із Золотим дубовим листям».

І це симптоматично. Так звана росія – агресивна етносистема з прибраною для маскуванню в цивілізованому світі назвою іншої держави, існує всупереч здоровому глузду, всупереч законам логіки. Своїми дикими злочинами в Бучі, в Ірпені, в Бородянці, в Маріуполі, в Херсоні, на Харківщині, на Сумщині й Чорнігівщині та в Україні загалом нащадки «визволителів» Львова і Польщі підтвердили і продовжують підтверджувати незнищенність генетичного коду андрофагів. Маємо своєрідну підказку для польських політиків: не варто вивчати історію за матеріалами-інструкціями нквд/мгб/кгб/фсб.

Ще один непроминальний спомин од Станіслава Лема: «Батько прийшов додому (після другого приходу советів до Львова. – О. Р.) і сказав, що мусимо збирати речі, інакше станемо советськими громадянами. Це жахливо! Треба було виїжджати, інакше нас депортували б».

Так отож.

Чи знають сучасні польські обивателі й політики, хто і як підкинув їм фальшиву тезу про односторонній «геноцид поляків на Волині»?

2013 року москва вже готувалась до війни проти України. Російській агентурі було поставлене завдання перервати союзницькі стосунки Києва і Варшави. До його виконання були залучені проросійські політики в українському парламенті. 1 липня 2013 року одіозний депутат Верховної Ради Вадим Колесніченко ініціював звернення 148 представників Партії регіонів і КПУ до Сейму аби польські депутати визнали Волинську трагедію геноцидом польського населення з боку ОУН-УПА. У цьому провокаційному документі навіть йшлося, що «в Україні зростають ксенофобські, антисемітські та неонацистські настрої. Їхні представники вже сьогодні є у Верховній Раді».

Реакція президента Леоніда Кравчука: «Заява 148 депутатів із закликом до польського Сейму визнати події на Волині геноцидом – безпрецедентний у світовій історії випадок, коли політики просять законодавчий орган іншої держави звинуватити у найважчому зі злочинів представників свого народу. Цей крок може бути прирівняний до національної зради».

Не менш різко відреагував і екс-прем'єр Євген Марчук: «Звернення українських депутатів до Сейму Польщі – це ганебний крок із боку всіх підписантів. Звертатися до іноземного парламенту чи уряду з тим, щоб твоїй країні зробили щось погане, це мінімум непристойно. Думаю, тут не обійшлося без впливу деяких російських структур».

Народний депутат від ВО «Свобода» Ірина Фаріон скерувала до голови Служби безпеки звернення щодо наявності ознак державної зради у діях депутатів. З висновку СБУ: *«Встановлено відсутність у діях народних депутатів України жодної з форм державної зради та прямого умислу, скерованого на заподіяння шкоди суверенітету, територіальній цілісності й недоторканості, державній, економічній чи інформаційній безпеці України, що є обов'язковими ознаками злочину «державна зрада».* Нічого дивного. **СБУ тоді очолював громадянин Росії Олександр Якименко.**

Через дванадцять років, 4 червня 2025-го, Польща таки ухвалила закон про встановлення 11 липня Національним днем пам'яті поляків – жертв геноциду, вчиненого ОУН і УПА на східних землях Другої Речі Посполитої. Завершився один з етапів когнітивної (інформаційно-психологічної), війни яку росія веде проти Польщі. Мета московитів – зіштовхнути поляків і українців. Неприваблива історія повернення «Білого Орла» до Варшави це підтверджує.

Вартий уваги фаховий аналіз причин міжнаціонального протистояння на Волині, стисло викладений доктором історичних наук Богданом Гудем: *«Після закінчення Другої світової війни в 1945 році багато поляків, які мешкали на східних теренах колишньої Речі Посполитої, стали членами НКВДистських «істребітельних» батальйонів, використовуючи цей свій статус для поборювання українського підпілля. З надією, що совети рано чи пізно признають їм право на ці терени. До речі, одним з членів «істребітельного» батальйону був горезвісний професор Едвард Прус, який багато писав про ці події і першим кинув тезу про те, що на Волині загинуло пів мільйона поляків... Ситуація протистояння між українцями і поляками має дуже глибоку історію. Ненависть, яка вихлюпнулася впродовж півтора століття і значною мірою завдяки третій стороні. Тобто спочатку Російській імперії, а потім завдяки комуністичній більшовицькій Росії. Власне російська сторона дуже вміло використовувала протистояння між українцями і поляками на теренах Правобережної України, а це три вєводства колишньої Речі Посполитої: Київське, Подільське і Волинське. Політика «поділяй і владарюй» принесла їм просто блискучі результати. До речі, коли говоримо про найвідоміші, найгучніші акції антипольської УПА, то, скажімо, акцію в Поричку (на Тернопільщині. – О. Р.) в 1943 році, коли в костелі знищили біля 200 поляків, керував такий собі Василь Левочко, якого пізніше бачили в мундирі капітана НКВД прикордонної служби, і якого в 1945 році УПА знищило з засідки біля Грубешова як ворожого агента. Для чого советам була потрібна ця різанина? Тому що стояло питання кордонів 1 вересня 1939 року. Совети логічно вважали, що коли не буде поляків на Волині, то про які кордони 1 вересня 39-го можна говорити».*

Про історичні інтерпретації, кривди та образи

Невігластво – це не відсутність знань, а стан, коли людина не знає і не хоче знати. У висліді виникають проблеми історичної інтерпретації, а надто коли вони спартолені кураторами з Луб'янки і Ясенево.

Так, після демонстрації 2013 року на німецькому телеканалі ZDF мінісеріалу «Наші матері, наші батьки» («Unsere Mütter, unsere Väter») між Польщею та Німеччиною виник конфлікт на ґрунті трактування історичних подій. На думку поляків, їхніх батьків і дідів показали в непри-

вбавливому світлі – у кількох сценах вояків Армії Крайової показано закоренілими антисемітами через репліки: *«Жидів ми топимо, мов кошенят», «Жиди такі самі паршиві, як комуністи чи росіяни»* тощо. У цій телестрічці українці з'являються в окупованому Смоленську (?) в липні 1941 року як поліцаї-колаборанти. Вони носять жовто-блакитні опаски, допомагають нацистам проводити облави на євреїв.

Без коментарів.

У 2016 році в Польщі відбулася прем'єра виразно антиукраїнського фільму «Волинь», який показує знаних українців, які винищують поляків...

Помовчимо? Не все так однозначно?

Ще раніше, у 1961 році, за мотивами вкрай тенденційного і суперечливого роману Яна Герхарда «Луни в Бєщадах» («*Łuny w Bieszczadach*») був знятий художній фільм «Сержант Калень» («*Ogniomistrz Kaleń*»). У ньому, як і в оригінальному творі, образи українців подані викривлено та заангажовано. Це й не дивно. Автор командував 34-го піхотним полком війська польського і воював з Українською повстанською армією та брав участь в операції «Вісла»...

Хто з українців напише сценарій і зафільмує правдиву художню кінострічку про трагічну «Віслу»? Після перемоги над московією?

Диявол і справді ховається у дрібницях. Поляки невинно згадують кривди, заподіяні їм українцями. Про страждання, завдані українцям, воліють мовчати. Найдивовижніше, що замовчуються численні злочини московитів проти поляків.

2024 року пропагандистська інформагенція ТАСС опублікувала повідомлення під заголовком «ФСБ розсекретила архів про страти нацистами поляків та фальсифікації «Катинської справи». Мовляв, у злочині винні не органи НКВД СРСР, а німецькі нацисти. Як зреагувала Польща? Скерувала позов до кримінального суду в Гаазі?..

Катинь – це таємний масовий розстріл близько 22 тисяч в'язнів трьох спецтаборів військовополонених (Козельського, Старобільського та Осташковського) і в'язниць Західної Білорусії та Західної України навесні 1940 року. Про Катинський злочин Анджей Вайда зняв талановиту воєнну драму «Катинь».

Трагічним відлунням Катині стала авіатроща 2010 року під Смоленськом – урядовий літак з Варшави прямував на жалобні заходи, присвячені 70-тій річниці Катинського розстрілу. В ній загинув президент Польщі Лех Качинський і 95 високопоставлених осіб. Слідство досі триває. Можливо, хтось пише сценарій про загибель польської політичної еліти... І коли України переможе путіна, на екрани вийде фільм, присвячений ще одній трагічній сторінці польської історії, до написання якої докладалася росія.

Ще одна «дрібниця» від московитського диявола. У 1937–1938 роках під час Великого терору в СРСР була проведена так звана «Польська операція» – одна з найкривавіших терористичних кампаній советського режиму. НКВД убив 111 тисяч «шпигунів» польської національності. Упродовж 1934–1937 рр. з України було виселено понад 63 тисячі поляків, а впродовж 1940–1941 рр. із західних областей України у східні райони СРСР депортовано ще 160–180 тис. осіб.

«Польська операція», вочевидь, теж потребує сценариста і режисера. Запросять творців «Волині»? Замість цієї вкрай заідеологізованої стрічки польським кінематогра-

фістам варто було б відняти блокбастер про історію 2-го Польського корпусу генерала Владислава Андерса, дружиною якого була українка Ірина Ярославич, талановита співачка, актриса та громадська діячка, але яка за час подружнього життя через розмаїті політичні обставини, через польський шовінізм, не могла признаватися до свого етнічного походження, до своєї національності. До речі, близько 20 відсотків особового складу «Армії Андерса» становили етнічні українці та білоруси...

Варто нагадати нашим сусідам, як під час Другої світової війни західні Альянти сповна використали патріотизм поляків, а згодом, у підсумку зрадили своїх мужніх союзників. Після здобуття Монте-Кассіно Владислав Андерс запевнив своїх солдатів: *«Ми віримо, що наші союзники – Британія і США – допоможуть нам зробити Польщу знову вільною і незалежною. Ми знаємо, що без перемоги над Німеччиною не буде звільнена Польща»*. Не так сталося, як гадалося. На Ялтинській конференції, що тривала упродовж 4–11 лютого 1945 року, лідери трьох держав домовились, що Польща перейде в зону советського впливу. Довоєнний польський дипломат Ян Карський (справжнє прізвище – Козелевський) згадував: *«І Черчілль, і Рузвельт – всі протестували: «Це просто абсурд – давати Польщі кордон на Нєсі!» Черчілль кричав: «Я не збираюся годувати цього польського гусака, він подає витяги цими територіями!»*.

13 лютого Владислав Андерс надіслав британському головнокомандувачу розпачливого листа. В ньому генерал нагадував про численні жертви, яких зазнав корпус від 1942 року: *«Уздовж нашого шляху, який ми вважали бойовим шляхом у Польщу, ми залишили тисячі могил наших побратимів. Тому солдати Другого Польського корпусу вважають останнє рішення Конференції трьох держав найсерйознішою несправедливістю... Цей солдат тепер запитує мене: яка мета його боротьби? І сьогодні я не можу відповісти на це запитання»*.

Результати Ялтинської конференції деморалізуюче вплинули на польських солдатів. Так, 30 військових корпусу покінали життя самогубством, довідавшись, що Польща опинилася під комуністами.

Владислав Андерс особисто зустрівся з Черчиллем і нагадав йому про запевнення британського прем'єра: *«Я і мій друг президент Рузвельт ніколи не кинемо Польщу. Довіряйте нам»*. Та цього разу Черчилль зверхньо кинув генералові: *«Ви можете забирати своїх військових. Ми можемо обійтися без них»*.

Ображений генерал тільки й спромігся на скрушну репліку: *«Це не те, що ви говорили в останні кілька років»*. Він усвідомив зраду союзників і почав замислюватися над тим, щоб відвести свій корпус у запілля. Його відмовив Річард Маккрірі, командувач 8-ї британської армії. Хоча Ялтинська конференція перекроїла Європу, однак польські солдати, які воювали у складі 8-ї британської армії, продовжували чіплятися за останню надію, що їхній бойовий внесок у спільну з союзниками перемогу над нацизмом все ж допоможе змінити умови Ялтинських і вони зможуть повернутися на батьківщину. Польські підрозділи спільно з союзниками продовжували героїчно битися з німцями, переможно завершуючи італійську кампанію. II Польський корпус закінчив війну 21 квітня 1945 року визволенням міста Болонья.

Перебуваючи в Італії, майбутній прем'єр-міністр Великої Британії Гарольд Макміллан висловився про поляків: *«Вони втратили батьківщину, але зберегли свою честь»*. Реальна політика альянтів виявилася циніч-

ною. У мужніх жолнєжів тільки й залишилися *«Орелки на беретах»*. У висліді Польща на 45 років опинилася у советській зоні впливу як держава, цілком залежна від Москви.

Про цю кривду польські політики, схоже, забули. Натомість про українську пам'ятають. І це в той час, коли нам складніше, ніж Польщі – проти України москвія одночасно веде війну когнітивну і конвенціональну.

Світ політики жорстокий. Інтересами маленьких політгравців жертвують. Коли є змога. Коли є відповідні обставини. Проблеми інших вирішувати переогодом. У перспективі. Не завжди. Власний інтерес політичні важковаговики цінують передусім. Нині це наочно демонструють Сполучені Штати Америки на чолі з Дональдом Трампом. До якого, схоже, тяжіє Кароль Навроцький, представник правих сил у Польщі, приміряючись до «MAGA»-обладунків, скинутих Віктором Орбаном.

Про логіку історії

18 червня 2026 року в повітовій та міській бібліотеці в Рибнику відбулася зустріч з президентом Александром Квасневським. Цей начебто поміркований політик стверджує: *«Для нас УПА – це політично-військове угруповання, яке несе відповідальність за вбивство близько 100 тисяч поляків (?! – О. Р.) на Волині. Для українців це визвольна армія, яка прагнула допомогти побудувати незалежну державу та звільнити її від двох історичних окупантів, а саме Росії та Польщі. Степан Бандера для нас – терорист, який вбивав польських міністрів (?! – Л. Р.). З української точки зору – це герой, адже він боровся за незалежність»*.

Як бачимо, і президент Квасневський хибує на історичну об'єктивність. Звідки взялася ця цифра 100 000? Навіть польські історики говорять, що немає більше 30 000 і принципово не може бути. Втім покійний професор Едвард Прус публічно твердив, що звідкілясь має докази про вбивство українцями 500 тисяч поляків.

11 липня 2023 року доктор Кароль Навроцький тодішній президент Інституту Національної Пам'яті (Instytutu Pamięci Narodowej) в інтерв'ю Telewizja Republika зауважив, що *«що українці мають право самі обирати своїх героїв, навіть якщо для них героєм є Степан Бандера чи Роман Шухевич. Поляки не обиратимуть патронів українських вулиць»* (*«Ukraińcy mają suwerenne prawo do wybierania własnych bohaterów, nawet jeśli są nimi Stepan Bandera czy Roman Szuchewycz. Zaznaczyl, że Polacy nie będą decydować o nazwach ukraińskich ulic i nie rości sobie do tego żadnych pretensji»*). Водночас він наголосив, що Українська повстанська армія (УПА) сама по собі є злочинною та націоналістичною організацією.

Хай там як, але гучних протестів з боку Польщі щодо надання підрозділам ЗСУ почесних найменувань, пов'язаних з героями УПА (а таких найменувань з'явилося близько двох десятків) не послідувало. І раптом така болісна, категорична реакція. З якого добра-дива? Можна припустити, що маємо вияв політичного шантажу України, спричинений боротьбою за польський електорат. Однак Кароль Навроцький заявив, що скандал докруз ордену Білого Орла стосується історичних питань, а не внутрішньої політики чи розпалювання міжнаціональної неприязні: *«Суперечка не стосується внутрішньої політики Польщі. Усі патріоти розуміють злочини, які українські націоналісти скоїли на польській землі. Суперечка стосується сприйняття історичних питань і того фак-*

ту, що в Польщі ми не приймемо червоно-чорний прапор Бандери... Ця суперечка взагалі не стосується внутрішніх питань Польщі. Їх не існує, бо всі поляки знають і розуміють, скільки зла заподіяли полякам, польським дітям українські націоналісти».

Знову за рибу гроші!

Як усе було насправді точно невідомо. З цим мають розібратись історики. Об'єктивно. Не забуваючи про причинно-наслідковий зв'язок подій та явищ.

Можна, приміром, згадати зроблений Іваном Франком переклад уривку із записок правобічного шляхтича «На наших – не своїй землі».

Можна згадати фундаментальне дослідження французького історика Даніеля Бовуа «Український трикутник» («Трикутник Правобережжя: царат, шляхта і народ, 1793–1914 рр.»), яке не вельми до вподоби польським історикам. Вони по суті замовчують працю українського історика Богдана Гудя «Jak się ma rojście kresów do Ukrainy?», опубліковану польською мовою 2017 року, та інші дослідження ученого в царині польсько-українських стосунків. Вартує ознайомитись з дослідженнями Гжегожа Мотики і Казімежа Вуйціцького. На його думку, «отождествлення бандерівського руху з нацизмом є результатом впливу російської пропаганди». Саме тому аббревіатура «УПА» або згадування прізвища «Бандера» викликають негативні емоційні реакції в Польщі.

Багато чого істориками замовчується й ігнорується. У висліді страждає Правда й Об'єктивність.

Коли у студії державного телеканалу TVP Info пролунали слова про винищення польських жінок і дітей на Волині, Казімеж Вуйціцький – історик, публіцист і політик, дуже достойна і відважна людина парировав: «Злочини проти цивільного населення були також з польського боку». Він також чітко заявив: «Значна частина польської реакції на УПА ґрунтується на незнанні української історії». Під час дискусії про УПА та польсько-українську історичну пам'ять історик зазначив: «Порівняння УПА з польськими «проклятими солдатами» є очевидним». Представникові Конфедерації Міхалу Незнанському, який був присутній в телестудії і почав говорити про Волинську трагедію як доказ неможливості таких порівнянь, Вуйціцький відповів: «Вас характеризує ганебне незнання України».

У житті суспільства, окремої людини кожна подія (причина) неминує породжувати іншу (наслідок). Причинно-наслідковий зв'язок – це фундаментальний принцип Природи. Такою є логіка життя. Такою є логіка історії. Він неї не втечеш і не заховаєшся. Кожний вчинок, кожна дія чимось умотивовані, мають підґрунтя.

Добрий знавець історії Польщі знає, що в минулому радикальні виступи українців проти поляків не відбувалися поза контекстом того, як самі поляки ставилися до українців. Їм поляки завдали багато лиха. Але сьогодні наш спільний ворог Росія. І нам потрібно домовлятися. Важливіший державний інтерес, аніж історична образа.

Багато поляків критикують переконані, що треба будувати відносини з Україною в довгостроковій перспективі, доки вона не стане членом Європейського Союзу. Кілька фрагментів інтерв'ю з громадянами Польщі (<https://www.youtube.com/watch?v=B8jBZxi1uqQ>):

«Мусимо постійно допомагати країні, яка веде з нашим ворогом гігантську боротьбу за виживання, – категорично стверджує літня полька. – Якщо почитати історію, то побачимо, що цій країні ніколи не щастило са-

мостійно вирішувати що-небудь. Спочатку її руйнували поляки. Така правда. Поляки знищували Україну., Безперечно, Волинь – це інцидент, який став відповіддю на майже 300 зруйнованих православних церков у Другій Польській Республіці. Будь ласка, вивчіть історію»;

– Як на вашу думку, виглядає на даний момент конфлікт між Варшавою та Києвом? – запитує журналістка інтелігентного пана середніх років. – Це катастрофа?

– Я скажу так: це катастрофа. Сьогодні я відкрив європейські, а також американські газети. Переглядаю. Катастрофа. Скрізь про це пишуть у дуже негативному контексті. Єдині медіа у світі, які схвалили рішення президента Навроцького, – це кремлівські, путінські медіа.

– Навіщо це президенту Навроцькому?

– Думаю, для внутрішнього вжитку. Переслідування українців у Польщі – це гасло, яке стає дедалі популярнішим, огидним, ксенофобським. Але підігрівання таких настроїв грає на руку радикальним правим. А президент Навроцький вже давно вступив до радикальної правої партії».

Частина польського суспільства має серйозні проблеми зі ставленням до українців. Цей факт ігнорувати безглуздо. Політики на кшталт Навроцького не створюють ці настрої з нуля. Вони їх підхоплюють, посилюють і конвертують в політичний капітал.

За даними соціологічного дослідження Центру діалогу імені Юліуша Мєрошевського, (Mieroszewski Centre – Central and Eastern Europe) польська державна інституція, яка фінансується МЗС Польщі 35% поляків сьогодні декларують негативне ставлення до українців. А після нещодавнього скандалу навколо теми УПА ця частка зросла до 51%.

Ретроспектива: причини й наслідки окупації

Політика Юзефа Пілсудського, а згодом та дії Армії Крайової щодо України були класичною імперською політикою упокорення й етнічних чисток. Йдеться, зокрема, про колонізацію українських земель («Осадництво»).

17 грудня 1920 року польський Сейм ухвалив закон «Про надання землі солдатам Війська Польського». Їм на території Волині, Галичини та Полісся до 1939 року безкоштовно або на пільгових умовах передавали конфісковану у колишніх поміщиків та держави землю – понад 1 мільйон гектарів. У сільській місцевості оселилося близько 200 тисяч «осадників» із сім'ями, близько 100 тисяч переїхали до міст.

Політика «ревіндикації» (повернення майна) в Другій Речі Посполитій у 1930-ті роки була спрямована на ліквідацію, руйнування або передачу православних храмів і майна на користь Католицької церкви. На територіях тодішнього компактного проживання українців – Холмщині та Південному Підляшші – з середини травня до 16 липня 1938 року було знищено 127 святинь. Такі brutальні дії польської держави у перспективі не могли не позначитися на міжнаціональних стосунках через якихось п'ять років. А ще була жорстока, brutальна пацифікація селян Галичини. Насильство у відповідь неминує породжує насильство...

За міжнаціональною ненавистю традиційно стоять замасковані або й відверті територіальні претензії. Територіальні фантазії нікуди не поділися. Не щезла інституційна вертикаль українофобії. Частина польського суспільства має серйозні проблеми із ставленням до українців. Цей факт ігнорувати безглуздо. Політики на кшталт Навроцького не створюють ці настрої з нічого.

Вони їх підхоплюють, посилюють і конвертують в політичний капітал.

Маємо наочний приклад того, як минуле нищить майбутнє. Політики в пісочниці розпалюють міжусобиці задля власних рейтингів, а через їхні амбіції потерпають посполиті. Але цього ніхто не хоче усвідомлювати. Ніхто не хоче слухати одне одного. Емоції зашкалюють. Аргументи й факти ігноруються. Логіка відпочиває на маргінесі політичних зацікавлень лідерів суспільної думки...

«Історичні проблеми» щодо України мають лише ті, хто колись **окуповував** цілу або частину нашої країни. Росія та Польща. Ніщо інше. Жодна країна, що не має спільного кордону з Україною, не має ні «історичних» ні інших проблем до українців. Хіба Ізраїль?

Про окупацію. 17 жовтня 2017 року Міністерство закордонних справ Польщі подало офіційний комунікат: **«Польща ніколи не окуповувала Україну. Деякі території сьогодишньої української держави входили до складу Республіки Польща на підставі міжнародного права»**.

Олександр Зінченко, відомий український історик, цитує інструкції, в яких 28 листопада 1918 року тимчасовий голова польської держави Юзеф Пілсудський роз'яснює своєму генералові Тадеушу Розвадовському політичні підстави свого наказу окупувати українські землі у Галичині і Волині.

У Державному архіві Львівської області зберігається «львівський» примірник цих інструкцій. У них Пілсудський кілька разів називає окупацію – окупацією: «...Вважаю, що єдиним виходом є введення на території Східної Галичини, зайнятій нашими військами, **військової окупації**, на яку ми маємо право через проголошення українцями відкритої війни польському населенню, що проживає у Східній Галичині».

Пілсудський продовжує: **«Військова окупація** дозволяє тимчасово не розв'язувати політичних справ, які в цей момент назріли для остаточного полагодження». І далі: «У попередній інструкції я визначив, що районом діяльності пана генерала є край з польським і українським населенням. Я вживаю цього терміну свідомо, щоб таким чином не обмежувати військову діяльність і **окупацію** в напрямку на Схід».

«Під час Другої світової війни цей конфлікт вибухнув жахливою кривавою розв'язкою. Волинської різанини ніколи б не було, якби Польща восени 1918 року не окупувала земель, заселених українцями. Це була помилка, за яку і поляки, і українці заплатили жахливу ціну. Це не виправдовує різанини, але пояснює одну з її причин».

Теперішнє політичне керівництво Польщі виявилось нездатним до критичної рефлексії власної історії, нездатним до визнання помилок. Чому? Середовища, які сьогодні формують політичний порядок денний Польщі, парадоксально сполучають імперський патерналізм щодо «молодших братів» із комплексом жертви – «Христоса народів» (Олександр Зінченко).

Степан Ріпецький у ґрунтовному дослідженні «Українсько-польська дипломатична боротьба 1918-1923» (**Stepan Ripetskyj «UKRAINIAN-POLISH DIPLOMATIC STRUGGLE 1918-1923» – Ukrainian Research and Information Institute, Inc. Chicago ILL. – 1963**) пише, що українсько-польська війна 1918-1919 рр. і подальша дипломатична боротьба за західно-українські землі (зокрема, за Галичину), яка умовно завершилась рішенням Ради послів 14 березня 1923 р., представила й відобразила лише один розділ у столітній трагічній історії українсько-польських відносин.

Цитуємо: **«Чотирнадцять пунктів президента Вудро Вільсона, проголошених від імені союзних держав, включали в себе право народів на самовизначення як основи, на якій мав би творитися майбутній світ і мала б втілюватися програма європейської реконструкції – зокрема, у Східній Європі. <...> Тринадцятий пункт Вільсона звучить так: «Треба створити незалежну польську державу, що має включати в себе території, населені виключно й беззаперечно польським населенням». <...> У зверненні, проголошеному 11 лютого 1918 року перед початком спільного засідання Сенату й Палати представників, президент Вільсон сказав, що «самовизначення – це не просто фраза. Це імперативний принцип дії, який державні діячі й надалі ігноруватимуть на свій страх і ризик». <...> Польські працівники відділу на Мирній Конференції в Парижі (Ігнацій Падеревські й Роман Дмовські) були добре обізнані з тим фактом, українці становили близько 70 відсотків населення Східної Галичини і що вони не хотіли потрапити під владу Польщі. Тому, щоб виправдати свої агресивні плани щодо Східної Галичини, вони висунули ідею про відновлення історичних кордонів колишньої Польщі, тобто Польщі до 1772 року»**.

А. Дж. Тойнбі, аналізуючи польські вимоги до історичних територій, кваліфікував їх як **«мегаломаніакальне імперіалістичне польське прагнення відновити кордони тисяча сімсот сімдесять другого року для життєвого простору привілейованої польської нації»**. Прем'єр-міністр Італії Франческо Нітті у своїй оцінці результатів імперіалістичних мрій Польщі також був налаштований доволі скептично. Він сказав: **«До того ж, Польща має безмежні мрії про велич за кордоном, водночас лише поглиблюючи розруху всередині себе самої. Вона поневолює себе для того, щоб поневолювати інших»**> <...>

Український народ ніколи не визнавав польську окупацію законною. Відразу після рішення Ради Послів 14 березня 1923 року багато тисяч демонстрантів вийшли на знак протесту у Львові, столиці Східної Галичини. На демонстрації 24 березня 1923 року на Площі Святого Юри протестувальники виголосили урочисту клятву: **«Ми, український народ, клянемося, що ніколи не визнаємо польських правил, ми будемо використовувати всі шанси, аби скинути з себе ненависне ярмо польського рабства і об'єднатися з великим українським народом в якості незалежної української держави, що охоплює всі українські землі»**. <...> Ухвалою Ради Послів у Парижі 14 березня 1923 року Східна Галичина була повністю включена до складу Польщі: її східні кордони відповідали тим, що були зафіксовані в Ризькому Договорі 1921 року. Ухвала Ради Послів порушувала принцип президента Вільсона щодо права народів на самовизначення і суперечила чітко визначеним обов'язкам Верховної Ради стосовно Галичини. Ухвала юридично санкціонувала збройну окупацію Польщею території України і тимчасово припинила чотирирічний міжнародний процес стосовно долі Галичини. <...> У 1919-23 роках Польща домоглася дипломатичної перемоги в Парижі. Шість мільйонів українців були включені до складу Польської держави. Результати цієї перемоги, однак, були катастрофічними не лише для української громади в межах Польщі, але й для самої Польщі».

Пілсудський порушив Варшавський договір з Петлюрою. Попри зобов'язання визнати незалежність УНР і не укладати сепаратного миру з більшовиками. Україна була зраджена. У березні 1921 року Польща підписала Ризький мирний договір із РСФРР та УСРР. Варшава де-

факто визнала маріонетковий советський уряд у Харкові та розділила українські землі з більшовиками.

«Польща у 1918-1921 роках стала на шляху української державності, наслідком чого стала загибель мільйонів українців. У 1933 році Польща приєдналася до змови мовчання про геноцид українців у СРСР. Польська держава ніколи за всю історію не перепросила за свою співвідповідальність у найжахливіших трагедіях українського народу. Це величезний гріх, який більшість поляків не усвідомлює. А значна частина польського суспільства цю відповідальність заперечує. І це говорить про те, що польське суспільство зараз перебуває в тій динаміці, яка свідчить про жахливий занепад цінностей. Польща знову повертається у 1933 рік» (Олександр Зінченко).

Темних сторінок в історії Другої Речі Посполитої не бракує. Про її співпрацю з нацистською Німеччиною у 1930-х роках у Варшаві воліють не згадувати. Скажімо, замовчується, як 26 січня 1934 року за ініціативи Юзефа Пілсудського та Адольфа Гітлера у Берліні була підписана «Декларація про незастосування сили». Згодом «Начальник держави» приймав міністра пропаганди Рейху Йозефа Геббельса. Коли Юзеф Пілсудський помер, Гітлер оголосив у Німеччині всенародну жалобу. У своїй телеграмі польському уряду він назвав маршала «творцем нової країни» і зазначив: «Разом з польським народом і німецький народ оплакує смерть цього великого патріота, який через своє всеохопне співробітництво з німцями зробив велику послугу не тільки нашим країнам, а й надав неоціненну допомогу в заспокосненні Європи».

На похованні Пілсудського був присутнім Герман Герінг. Нацистська газета *Völkischer Beobachter* написала: «Нова Німеччина схилиє свої прапори і штандарти перед труною цього великого державного діяча, який першим мав відкрити довіру і повний союз з націонал-соціалістичним Рейхом».

Упродовж 1938–1939 рр. до Польщі з офіційними візитами приїжджали керівник поліції Німеччини генерал Далюге, міністр юстиції Герман Франк та керівник СС і шеф гестапо Генріх Гімлер. На запрошення німецьких друзів-нацистів, начальник польської поліції генерал Заморський 1938 року відвідує з'їзд НСДАП у Нюрнберзі.

Після того як Гітлер захопив Судети, польські війська 2 жовтня 1938 року окупували чехословацьку територію – Тешинську Сілезію, де проживало 230 тисяч осіб.

Невеличкий історичний екскурс. *«По війні чехи повернули собі Судети, і президент Едвард Бенеш видав кілька декретів, згідно з якими всіх чеських німців було вигнано за межі Чехословаччини. Вигнання перебігло у жахливий спосіб. Чехи мстилися на старих, на жінках, на дітях. В судетському містечку Постелберг, яке нині називається Постолупти і в якому я й пишу ці невеликі рядки, чехами вліті 1945-го розстріляно близько тисячі німецьких старих, жінок, дітей. Тогочасники розповідають, що селяни з поблизу сіл сунули в Постелберг, як на ярмарок з тиром: «Постріляємо!». Письменник Лудвік Вацулік засуджує катівську жорстокість своїх земляків, але не засуджує самого вигнання» (Микола Шатилов, український поет, есеїст, критик і перекладач, який мешкав і упокоївся в Чехії).*

У грудні 1938 року польський дипломат Ян Каршо-Седлевський у розмові з німецьким колегою заявив: *«Через кілька років Німеччина воюватиме з Радянським Союзом, а Польща підтримає в цій війні Німеччину... Територіальні інтереси Польщі на Сході, передусім за рахунок України, можуть бути забезпечені лише шляхом задоволення досягнутої польсько-німецької угоди».*

З огляду на таку політичну доцільність маршал Едвард Ридз-Смігли, головнокомандувач польської армії, у березні 1939 року спричинився до розстрілу польськими прикордонниками без суду і слідства від 500 до 600 полонених бійців Карпатської Січі на Верецькому перевалі.

Сталін виявився переконливішим у співпраці з нацистським фюрером. Тож Гітлер зрадив «союзників» з-під Білого Орла і 1 вересня 1939 року напав на Польщу. Цікаво, що коли в 1939 році німці зайняли Краків, де була могила Юзефа Пілсудського, при ній була виставлена почесна варта.

А потім почався героїчний рух польського руху Опору на окупованій ворогом території. Його особливістю було те, що в протинімецькій боротьбі брали участь різні політичні сили, які мали різні погляди на майбутнє Польщі, але на перший план висувалося завдання національного визволення. Найбільшим військовим формуванням була Армія Крайова (АК), яка підпорядковувалася польському уряду в Лондоні та Головному командуванню збройних сил Польщі.

Героїзацію Армії Крайової і антикомуністичного підпілля нині займається польський Інститут національної пам'яті – організовує різноманітні виставки, конференції та освітні програми. Проводяться різноманітні урочисті заходи, шкільні конкурси та уроки пам'яті. Іменами «проклятих» названо вулиці, парки, школи, громадські установи та військові формування. Проходять масові патріотичні забіги «Тропом Вільчимо». У їхній маршрут, звісно, не включені Сагринь, Павлокома, Ласкова, Шиховичі, Залешани, які разом з мирним українським населенням впень були знищені аковцями.

У липні 1944 року польські бойовики Армії крайової під командуванням полковника Владислава Філіпковського замордували у Львові понад 150 свідомих львів'ян-українців, маючи на руках наперед заготовлені списки з їхніми прізвищами й домашніми адресами. Керівника цієї акції «Буря» у Львові Лондонський еміграційний уряд підвищений у званні до генерала бригади і нагородив орденom Віртуті Мілітарії...

Така історія. Стисла.

Попри різнопрочитання архівних документів, упевнено можна стверджувати, що **політично Бандеру народив Піلسудський. З усіма впливовими наслідками, які донині «ковбасять» поляків й українців.**

Про причинно-наслідкові зв'язки

Провідний німецький нейрофізіолог і когнітивіст Герхард Рот прийшов до висновку, що лише 15 відсотків людей здатні реагувати на раціональні аргументи, тобто самостійно мислити, об'єктивно та логічно. Учений наголошує: переконання людини часто формуються не шляхом логічного аналізу, а в результаті досвіду, емоцій, впливу середовища.

Дії та вчинки політиків лише підтверджують результати досліджень Герхарда Рота, який зокрема стверджує, що переважна більшість рішень ухвалюються підсвідомо, а свідомість лише «раціоналізує» вже ухвалені раніше. Зміна глибоко вкорінених переконань надзвичайно складна процедура, оскільки мозок «запам'ятовує» шаблони і чинить опір новій, незвичній для нього інформації. Бо вона викликає когнітивний дисонанс (внутрішній конфлікт), порушуючи своєрідний психологічний комфорт. Відтак мозок прагне ігнорувати суперечливі відомості. Такий стан можна назвати **консерватизмом мислення**, що яскраво спостерігається у політичних, релігійних, культурних чи історичних питаннях, коли здавалось би найпереконливіші раціональні аргументи і беззастережні факти неспроможні змінити позицію співрозмовника. Це ми бачимо на прикладі значної частини польсько суспільства, представників його політбонду.

Позитивні психологічні зміни настають через досвід, не через суперечки. Щоб змінити переконання треба навчитись емоціями впливати на емоції, творити довірливую атмосферу. **Формальні взаємні вибачення нічого не дадуть.**

Поляки із здивуванням для себе відкрили, що українці, які масово почали прибувати до Польщі 2022 року після початку широкомасштабної російської агресії, зовсім не ті, котрі звикло працювати на будівництві підсобними робітниками, вантажниками у супермаркетах чи збирачами полуниць на фермерських полях. Серед новоприбулих – освічені професіонали, чимало власників недешевих авто, з грішми. Вони поступово почали створювати конкуренцію в бізнесі. Почалися ревності. Емоційні, політичні, економічні тощо.

Постімперський ресентимент у польському суспільстві викликаний психологічною травмою на втрату колишньої величч Речі Посполитої («од можа до можа») і водночас розумінням своєї геополітичної вразливості. А ще Польщі притаманне культивування відчуття «головного мученика Європи». З 2017 року Польща почала порушувати питання репарацій від Німеччини за злочини та масштабні руйнування втрачені у Другій світовій війні. 1 вересня 2025 року під час вшанування пам'яті про жертви на Вестерплатте з нагоди 86-ї річниці початку Другої світової війни Кароль Навроцький заявив, що вимагає репарацій від німецької держави. Мовляв, «Польща, як держава на передовій, як найважливіша країна на східному фланзі НАТО, потребує справедливості, правди та зрозумілих відносин з Німеччиною».

Політичний ресентимент породжує невинуваті вирази до найближчих сусідів (передусім до України) дивитися на складні сторінки спільної історії виключно через польські окуляри, провокує бажання виступати регіональним лідером. Відтак суспільна думка стає враз-

ливою до антиукраїнської риторики і питання міжнаціональної політики затуляє перспективи стратегічного партнерства.

Україна у війні з московією виборює свободу. Маємо пам'ятати, що наша держава – це передусім *res publica*. Маємо говорити з сусідами толерантно, але водночас жорстко і прагматично. Не дозволяти чужинецькому шовінізмові маскуватися надуманою «історичною чутливістю».

Післямова з youtube

«Орел – це хижак, який нікому не належить назавжди. Рим кидав його попереду легіонів. Візантія дала йому другу голову, щоб контролювати схід і захід. Цю естафету влади покійно підхопили Габсбурги, Російська імперія і зрештою найстрашніші диктатури ХХ століття... Польща хотіла вірити, що її білий орел інакший. Народжений з красивої легенди, він задумувався як символ дому, а не загарбання. Але символ влади неможливо одомашнити. Настане момент, коли орла починають не нести на прапорі, а вручати як плату за милість... Орел завжди сідав на груди тих, хто був сильнішим за державу, що його породила. Отут і ховається справжня ціна нагород» (https://www.youtube.com/watch?v=_OoTbI_4WHk).

Слова Івана Павла II (його мамою була українка), сказані 25 років тому у Львові:

«Нехай завдяки очищенню історичної пам'яті всі будуть готові ставити вище те, що об'єднує, ніж те, що розділяє, щоб разом будувати майбутнє, засноване на взаємній повазі, братерській спільноті, братерській співпраці та справжній солідарності».

У час, коли комусь вигідно сварити народи, розпалювати старі образи й будувати політику на ненависті, ці слова нагадують просту річ: майбутнє не будується на ворожнечі.

Майбутнє будується на повазі, пам'яті, гідності та солідарності.

Українці й поляки мають складну історію. Але ще важливіше – ми маємо спільне сьогодення і спільну відповідальність за майбутнє Європи.

Якщо прем'єр-міністр Польщі сьогодні повертає ці слова в публічний простір – це сильний сигнал.

Не забувати історію.

Але й не дозволяти історії стати зброєю в руках тих, хто хоче нас розділити.

Бо те, що нас об'єднує, сьогодні сильніше за те, що колись розділяло».

Олег К. РОМАНЧУК